

TLHABOLLO: Tlhoko ya mantlha ya diphofu tsa tlhokofatso

Leqephe la Dintlha hodima Tlhabollo ya
Diphofu tsa Tlhokofatso | September 2015

E hlophisitswe ke Annah Y. Moyo

THE UNITED NATIONS CONVENTION AGAINST TORTURE (UNCAT)

ARTICLE 14

EACH State Party shall ensure in its legal system that the victim of an act of torture obtains redress and has an enforceable right to fair and adequate compensation, including the means for as full rehabilitation as possible.

TSE ETSAHETSENG PELE

Ketso ya tlhokofatso e baka bohloko bo mahlonoko kapa tshotleho mmeleng kapa kelellong ya phofu. Sepheo sa tlhokofatso efe kapa efe ke ho thuwa phofu mme ho lebisahlahlelong ya boitsebo ba phofu le ho thuwa botho ba yona. Tlhokofatso kamehla e bopa ditlamorao tse sa kgaotseng bophelong ba phofu, kgafetsa e kenya tshabo mmeleng kapa kelellong bophelo bohle. Hang ha e se e thuilwe, phofu e tla hloka tlhabollo e le hore e boele e kgutlele bophelong ba yona, seriti le boithompho.

Sekgahla sa tlhokofatso hodima maphelo a diphofu le ba mahlatsipa a tlhokofatsong ke sefe?

Tlhokofatso e ama mahlatsipa ka bomong, ba malapa a bona, baahi le ditjhaba ka kaofela. Ha e le hantle, tlhokofatso e na le sekgahla sa moshwelella sa maikutlo se fetolang mokgwa wa bophelo, se hlokang mekgwa e itseng ya bokenadipakeng ho kgonahatsa hore diphofu tsa sona di kgone ho sebetsa ka ho phethahala kamoo ho kgonehang ka teng.

Boholo ba dikgahla tse tlwaelehileng hodima diphofu tsa tlhokofatso ke tse hlahositsweng mona:

KGALEFO: Kgalefo ke karabelo e tlwaelehileng haholo ya tlhokofatso mme kgafetsa ha e a lebiswa ho mohloko, empa e ka lebiswa ho ba bang ba bangata ho kenyeleditswe ba bolaoding kapa batho ba leng boemong ba taolo bo itseng. Takatso ya boiphethetso ho mohloko e kanna ya ba matla ho diphofu nako ya dilemo tse ngata tse tlang. Ho ka ba boima ho kgaohana le kgalefo kaha motho ya jwalo a ka ba le maikutlo a hore ho se halefe ke ho inehela ho mohloko. Kgalefo ke feela moritaoke wa maikutlo a mang a jwaloka ditlhong, kgoboso le ho hloka matla. Diphofu di kanna tsa lebisahlahlelong kahare ho tsona le ho ipona molato bakeng sa tlhokofatso kapa ho ba le kgalefo ya hore ha di a ka tsa etsa haholwanyana ho itshireletsa kapa ho sireletsa malapa a tsona. Bokenadipakeng bo sebetsanang le kgalefo ena bo kenyeletsa ho utlwisisa kgalefo, thupello ya ho ema ka tsitlallelo, ho sebetsana le maikutlo ao e leng a sebele le mekgwa ya ho phothuloha maikutlong.

HO FALATSWA KE LEFU: Diphofu tsa tlhokofatso kgafetsa di lokela ho sebetsana le ditahlehelo tse ngata ka lebaka la tlhokofatso. E kanna ya ba di lahlehetswe ke baratuwa ba tsona ba ileng ba hlokoafatswa, e kanna ya ba di lahlehetswe ke ho hong ha tshebetso ya mmele ya tsona haeba dikotsi tsa mmele e le tsa moshwelella le ho lahlehelwa ke boemo ba maikutlo a ho itseba. Bokenadipakeng bo sebetsanang le tahlehelo bo lokela ho kenyeletsa kutlwisiso ya tahlehelo le seo e se bolelang mothong ya jwalo.

PHEREKANO YA MAIKUTLO: Maikutlo a tlwaelehileng a pherekano ya maikutlo ho diphofu tsa tlhokofatso ke ho sithabela ha maikutlo le ho thefuleha moyeng. Mantshwao a ho kula ho bakwang ke ho sithabela ha maikutlo ho kenyeletsa ho hloabaela, ho fetoha ha takatso ya dijo, bolallane, ho nyahama, mehopoloya ya ho ipolaya le tjantjello e tlase. Mantshwao a ho kula ho bakwang ke ho thefuleha moyeng a kanna a kenyeletsa ho thefuleha ho mahlonoko, tebello ya ketsahalo ya dintho tse mpe, ho fadimeha ho hlokang taolo kapa bofelwapelwana. Ho sithabela ha maikutlo le ho thefuleha moyeng ho kanna ha etsahalla ka nako e le nngwe kapa batho ba ka ba le hona bobedi ka dinako tse fapaneng. Pherekano ya maikutlo e ama tsela eo batho ba rerang kapa ho fumana tharollo ya mathata mme ka lebaka leo mathata a manyane kapa a bonolo a ka qetella a mpefetse. Bokenadipakeng ba ho sebetsana le tshithabelo ya maikutlo kapa ho thefuleha moyeng ho kenyeletsa ho thojwa ha maikutlo ho fetolang mokgwa o motho a nahanang mathata a hae e le ho fetola tsela eo a ikutlwang ka teng, mekgwa ya ho phuthuloha maikutlong, kgothaletso ya keketso ya tseo motho a ka di etsang le moriana.

DIKETSO TSA BOHLOKO BO TEBILENG MAIKUTLONG: Ho tlwaelehile haholo diphofung tsa tlhokofatso ho ba le diketsahalo tsa bohloko bo tebileng maikutlong ka mora tlhokofatso. Hona e ka ba efe kapa efe ya tse latelang kapa motswako wa tsona, ditshwantsho tse kelellong tsa diketsahalo, ho phofa, ho ikutiwa o boetse phela kahara ketsahalo ya tlhokofatso hape, menahano e tenang e nyarosang, ho fadimeha ho tloang tekano, ho qoba nnete ya taba, molato, ditlhong kapa kgoboso le tshebediso e mpe ya dithetefatsi. Diketso tsena tsa bohloko bo tebileng maikutlong di ka ba le ho ama tshebetso tse ding tsa diphofu tsa bokgoni ba ho phela maphelo a tlwaelehileng. Bokenadipakeng bo kenyeletsa ho thojwa ha maikutlo ho fetolang mokgwa o motho a nahanang mathata a hae ka teng e le ho fetola tsela eo a ikutlwang ka teng, ho pepesetswa bohlokong bo tebileng maikutlong, taolo ya mantshwao a ho kula, mekgwa ya ho phuthuloha maikutlong, mekgwa ya ho nahana kapa meriana.

HO THUBEHA LA LELAPA: Ha diphofu tsa tlhokofatso di ba le dipheleho tsa kelello, ho ba le kgahlamelo ho ba malapa a tsona. Ha diphofu di kenne di bile di le ditlhong, kapa di thefulehile maikutlo, kgafetsa di batla ho iphelela di le ding mme batho ba di potapotileng ba a ameha. Dipheleho tsena tsa kelello di kanna tsa baka kgohlano mahareng a ba lelapa. Batho ba anngweng ke tlhokofatso ba kanna ba ba le dipheleho moruong tse amang ba malapa a bona. Bokenadipakeng ba ho sebetsana le ho thubeha ha malapa bo ka kenyeletsa ho alafa motho ya anngweng ke tlhokofatso, ka ho thoba maikutlo a ba lelapa – bokenadipakeng bo tobaneng le lelapa lohle, bo ka ba le ditholwana tse ntle mme bo ka lebisahlahlelong le ho jarelana mefokolo.

BOHLOKO: Dikotsi tsa mmele tse bileng teng nakong ya tlhokofatso kgafetsa di ba le sekgahla tshebetsong ya diphofu nako ya dilemo tse ngata ka mora ketsahalo mme ka dinako tse ding batho ba sala ba na le boqhwalaba moshwelella. Bohloko ke kgopotso ya tlhokofatso eo diphofu di bileng le bona mme diphofu di ntse di utlwa hore bohloko bo ntse bo na le taolo hodima tsona. Bohloko bo ka baka ho sithabela ha maikutlo, ho hloka tjantjello, bofelwapelwana, kgalefo, le ho itshehla thajana. Bokenadipakeng ba bohloko ba kelello bo kenyeletsa ho phuthuloha ha maikutlo le mekgwa ya kgopotso, taolo ya bohloko le kgothaletso ya ho latela ditaello tsa moriana.

MATHATA A HO FETOLA TSELA EO PHOFU E IKUTLWANG KA TENG: Ka dinako tse ding diphofu di kanna tsa eba le kotsi hlohong ka lebaka la tlhokofatso eo di bileng le yona. Di ka bontsha ho lahlehelwa ke kelello, tjantjello e fokolang, phokotseho ya ho etsa mosebetsi, bokgoni bo sitisehileng ba ho rera kapa kgokahanyo e fokolang ka lebaka la dikotsi.

THE UN COMMITTEE AGAINST TORTURE

GENERAL COMMENT NO. 3

ALL TORTURE VICTIMS have a right to rehabilitation, which should be:

- Holistic, including medical and/or psychological treatment, social, vocational and legal support
- Available, appropriate and accessible without discrimination
- Provided in a way that guarantees the safety and personal integrity of the victims, their family and their caretakers
- Provided at the earliest possible point in time after the torture event
- Provided without a requirement for the victim to pursue judicial remedies, but solely based on recommendations by a qualified health professional

Tokelo ya ho hlabolla diphofu tsa tlhokofatso

Kgokahanyo ya kelello le phehdiso e amanang le ho phela ka boiketlo ha diphofu tsa tlhokofatso e dula e le karolo ya bohlokwa ya phekolo ya kotsi e entsweng maphelong a diphofu mme kahoo tlhabollo ya diphofu ha e lokele hore ebe kgopolotaba kapa tlatselletso; hantlente ke tshebetso ya motheo ya ho lokisa maphelo a thubehileng ho ya boemong boo a neng a le bona pele ba utlwiswa bohloko. Ho feta moo, tlhabollo ya diphofu tsa tlhokofatso ha se feela tlhoko eo di lokelang ho ba le yona; ke tokelo tlasa Karolo ya 14 ya Selekane sa Matjhaba a Kopaneng kgahlano le Tlhokofatso. Tokelo ena hape ho fanwe ka yona ditokelong tsa matjhaba tsa molao wa botho le molao wa matjhaba wa thekolohelo ya botho.

Afrika Borwa, ke setho sa Selekane sa Matjhaba a Kopaneng kgahlano le Tlhokofatso – e na le boitlamo bo malebana le diphofu ho netefatsa hore:

- Melao ya kahare ho naha e fana ka tokelo e sebetsang ya tlhabollo ya diphofu.
- Maano a mmuso le dibajete di kgonahatsa boteng le phihlello e loketseng ya ditshebetso tsa tlhabollo e akaretsang bohle ho diphofu tsohle tsa tlhokofatso le ho etswa hampe kahare ho meedi ya Afrika Borwa.
- Diphofu tsohle tsa tlhokofatso le ho etswa hampe di na le boikgethelo bo lokolohileng mahareng a ditshebetso tsa mmuso kapa tseo e seng tsa mmuso tsa tlhabollo, le hore ditjeho tsohle tse amanang le ditshebetso di lefuwa ke mmuso (ka kotloloho kapa le ka ho se otlohe) le bonnete ba ditshebetso tse seng tsa mmuso di ehlwa ka bottalo.
- Diphofu tsa tlhokofatso le ho etswa hampe di ba le phumantsho ya ditshebetso tsa tlhabollo nakong e kgutshwane ka mora hore e be diphofu, ho kenyeletswa ho fana ka ditshebetso tse ipapisitseng le tekolo ya boemo ba tsona ya ho phela hantle kelellong le mmeleng.
- Diphofu tse tsekang ho thuswa di fuwe boemo ba diphofu le phumantsho ya tshehetso ya boemo ba kelello ka nako e sa fedising pelo.
- Ho bopa tikoloho e bolokehileng, le e bebofatsang phihlello le phumantsho ya ditshebetso tsa tlhabollo, tse kenyeletsang poloko ya sephiri ya tlhahisoleseding ya diphofu.
- Ho ela hloko boitlamo ba Karolo ya 14 ya UNCAT (Selekane sa Matjhaba a Kopaneng se Kgahlano le Tlhokofatso) ha e amane le boteng ba mehlopi mme e keke ya behelwa nako e tlang.

THE ROBBEN ISLAND GUIDELINES

PART III

...STATES should ensure that all victims of torture and their dependants are offered appropriate medical care, have access to appropriate social and medical rehabilitation provided with appropriate levels of compensation and support. In addition there should also be a recognition that families and communities which have also been affected by the torture and ill-treatment received by one of its members can also be considered as victims

Dikgothaleto bakeng sa ho netefatsa tlhabollo ya mahlatsipa a Tlhokofatso kahare ho Afrika Borwa

Setsha sa Boithuto ba Dikgoka le Tlhabollo (Centre for the Study of Violence and Reconciliation) (CSVR) haesale se ntse se fana ka ditshebetso tsa phedisano le kelello ho diphofu tsa tlhokofatso nakong ya dilemo tse tsheletseng. Setsha hape se tsamaisitse dipuisano tsa baahi le boithuto ba diphuputso hodima diphofu le mahlatsipa a tlhokofatso. Papisong le mosebetsi ona, ho fanwe ka dikgothaleto tsa sehlooho ka se lokelang ho etswa ho phetha ditlhoko tsa mahlatsipa a tlhokofatso Afrika Borwa. Ho kgothaletswa hore:

- Mmuso ka Mafapha a Bophelo bo Botle, Ntshetopele ya Setjhaba, Ditshebetso tsa Sepolesa sa Afrika Borwa, Toka le Ditshebetso tsa Tlhabollo ya Batshwaruwa, a behe ka pelepele tlhabollo ya mahlatsipa a tlhokofatso.
- Mafapha fapaneng a mmuso a rupellwe ka tlhokofatso, ditlamorao le sekgahla sa yona hodima maphele a diphofu le tlhokeho ya tlhabollo le tshehetso ya phedisano le kelello.
- Malebaleba a jwale a mmuso a jwaloka Laneneo la Matlafatso ya Diphofu (Victim Empowerment Programme) (tlasa Lefapha la Ntshetopele ya Setjhaba) a hloka ho matlafatswa ho kenyeletsa hape tlhokofatso ya diphofu tlasa lenaneo la basebetsi ba setjhaba ho fana ka tshehetso ya kelello le phedisano ho diphofu ba hloka ho rupellwa ka tshebetso hodima diphofu tsa tlhokofatso. Lefapha la Bophelo bo Botle le lona le hloka ho matlafatswa ho fana ka bokgoni ba ditshebetso tsa tlhabollo ho diphofu tsa tlhokofatso dipetlele tse fapaneng le ditsheng tsa tlhokomelo ya bophelo bo botle Afrika Borwa.
- Ho na le tlhokahalo ya ho behella ka thoko bajete ya naha bakeng sa diphofu tsa tlhokofatso ho kgonahatsa hore diphofu di fihlele ditshebetso tse sa lefelloweng mekgatlong ya mmuso e jwaloka dipetlele le ditlilini.
- Tsebo ya ho fapanyetsana malebaleba le dipuisano le mafapha a mang a mmuso malebalebeng e hloka ho bebofatswa bakeng sa dipheo tsa ho ithuta tsa Afrika Borwa.
- Baahi mmoho le malapa ha ba lokele ho siuwa morao maweng afe kapa afe a batlang tlhabollo ya diphofu tsa tlhokofatso kaha ba ameha ka kotloloho le ha e se ka kotloloho ke tlhokofatso: Kahoo mawa a tlameha ho thehwa hodima tshehetso ya ditshebetso tsa setjhaba ka kakaretso mme ebe a tsamaiswang ke ditlhoko tsa diphofu.
- Mekgwa ya setso ya phodiso le yona e hloka ho kenyeletswa maweng a tlhabollo kaha ditjhaba tsa Afrika haholoholo banna ba ntse ba nena mohopolo wa ho thojwa maikutlo le ho fumantswa tshehetso ya kelello le phedisano.

TSE AMANG CSVR

CSVr ke mokgatlo o nang le ditshebetse tse ngata tse amanang le diphuputso, moralo wa leano, tlhabollo ya kelello le phedisano, phano ya ditshebetso, thuto le thupello, mmoho le ho fana ditshebetso tsa boeletsisi. Sepheo sa mantlha sa CSVr ke ho sebedisa boqhetseke kahong ya poelano, demokrasi le ditokelo tsa setho tsa botho thibelong ya dikgoka Afrika Borwa le dinaheng tse ding tsa Afrika.

TSE AMANANG LE TLILINI YA CSVR

Tlilini e sebetsanang le maikutlo a anngweng ke diketsahalo tse bohloko e na le basebetsi ba boiphihlelo ba bongaka ba kwetlisitswe ba fang motho ka mong, sehlopha le malapa ho thojwang ha maikutlo ho di phofu tsa tlhokofatso. CSVr e thehile Mmotlo wa Seafrika wa tlhabollo o nang le tsebo e nang le moelelo, mmotlo o nang le bopaki ba tse amanang le kelello le phedisano bakeng sa tlhabollo ya diphofu tsa tlhokofatso. CSVr e fana ka thupello, matlafatso ya bokgoni le ho phahamisa boitemoho ho thusa batho ho utlwisisa ditlamorao tsa maikutlo a anngweng ke diketsahalo tse bohloko tsa tlhokofatso le ho heletsa letoto la dikgoka.

CSVR
The Centre for the Study of
Violence and Reconciliation

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Braampark Office Park, 33 Hoofd Street
Braamfontein, Johannesburg, South Africa
P O Box 30778, Braamfontein, JHB, 2017
t: +27 (11) 403-5650 f: +27 (11) 339-6785
e-mail: info@csvr.org.za www.csvr.org.za